

Bringing Organisations & Network Development
to higher levels in the Farming sector in Europe

BOND PROJECT **Az együttes fellépés új megoldásai felé**

A földhasználat közösségi megközelítései

Az élelmiszerek és tájak jövője Európában

1. kép

Szerkesztői tanácsadás:

Coventry Egyetem Akadémiai Írásközpontja
Catalina Neculai és George Ttoouli

Szerzők:

Jyoti Fernandes (A LandWorkers' Alliance Csoportos kampányokért felelős szakpolitikai koordinátora, Egyesült Királyság.)

Kathryn A. Miller (Független tudományos tanácsadó, Devon, Egyesült Királyság.)

Közreműködtek:

Lars Veraart, Andrea Ferrante, Balázs Laura, Lindy Binder.

Revíziók:

ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete
Mariagrazia Rocchigiani és Francesca Carpano
Coventry Egyetem
Angela Hilmi

Idézetek javasolt formátuma:

Miller, K. A. & Fernandes, J. Collective Approaches to Land Management (A földhasználat közösségi megközelítései).

LandWorkers' Alliance és EU BOND projekt (2020).

A jelentésben bemutatott információkért és álláspontokért minden felelősség a szerzőké.

Az Ügynökség és a Bizottság nem felelős a dokumentumban tartalmazott információk esetleges felhasználásáért.

Ez a jelentés a BOND projekt része, amelyet az Európai Unió Horizont 2020 kutatási és innovációs programja támogatott a 774208 sz. Támogatási megállapodás alapján.

Tervezés és elrendezés: Cristina Canestrelli – Francesca Lucci
2020 július, Róma, Olaszország

THIS PROJECT HAS RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION'S HORIZON 2020 RESEARCH AND INNOVATION PROGRAMME UNDER GRANT AGREEMENT N° 774208

Tartalom

Bevezetés4

Esettanulmányok6

1. esettanulmány: Erdély – Földhasználat közlegelőként6

Magyarókereke közös földjei az elmúlt évszázadban7

A közlegelők jövője9

2. esettanulmány: Skócia – Közösségi fellépés a termőföldhöz jutás érdekében10

Közösségi fellépés a bizalmi földvagyonkezelő hálózatok létrehozásával egész Európában11

3. esettanulmány: Olaszország – Közösségi fellépés a táj regionális helyreállítása érdekében12

Fenntartható innováció13

Kemény „dió”14

A régi hagyományok életben tartása15

Jövőbeli kilátások15

4. esettanulmány: Egyesült Királyság – A Természet-helyreállítási Hálózatok helyi és európai szintű együttműködése a biológiai sokféleség helyreállítása érdekében18

Válságban a biodiverzitás18

Az Egyesült Királyság és a környezetvédelmi földhasználati rendszerek politikája19

Hálózat létrehozása a természet számára20

A hálózatok helyi szintre hozása20

Nemzeti jogi keret a közösségi erőfeszítések támogatására21

5. esettanulmány: Magyarország – Közösségi faültetés23

Szervezeti felépítés23

Hogyan erősítsük meg közösségeinket?24

A megfelelő fajok a megfelelő helyen, a megfelelő időben, a megfelelő utógondozással25

Pozitív jövőkép25

6. esettanulmány: Hollandia – Kiterjedt tájgazdálkodás egy kistermelői szövetség részéről28

Kollektív szerződések28

Munkában a természettel29

A hagyományos tudás védelmében30

Következtetés32

Vezetői összefoglaló

Az éghajlatváltozás a kapcsolódó válságok növekvő környezeti, társadalmi és gazdasági kihívások elé állítják az emberiséget. Annak érdekében, hogy e kihívásokra válaszolni tudjunk, elengedhetetlen az agroökológiai eljárások és más fenntartható jó gyakorlatokat bevezetése, és minél szélesebb körben történő elterjesztése. Működőképes alternatívát jelenthet, ha a mezőgazdasággal foglalkozó szervezeteket egy közösség által szervezett vagy folytatott közös fellépés formájában sikerül a megfelelő hatalommal felruházni. A jelen kiadvány a BOND projekt keretében megvalósított tevékenységek példáján keresztül mutatja be a közösségi fellépés különböző formáit azzal a céllal, hogy jobban megérthessük ezek sajátos hátterét, működésüket, valamint a hozzájuk kapcsolódó kihívásokat és lehetőségeket. (A BOND betűszó a *Szervezetek és hálózatok magasabb szintű együttműködésének szervezése az európai mezőgazdasági szektorban* elnevezésű programra utal). A jelentés rámutat arra, hogy a mezőgazdasági szereplők igényeihez igazított, részvételi módszereket alkalmazó, több érdekelt felet magában foglaló és interdiszciplináris megközelítésen nyugvó hálózatépítés, tapasztalatcsere, kapacitásépítés és képzés a fenntarthatóbb, igazságosabb és környezettudatosabb agrár-élelmiszeri rendszerre történő áttérés felgyorsításának elengedhetetlen feltételét alkotják. A jelentés végül mindkét ország döntéshozói számára segítséget nyújt azáltal, hogy a rendelkezésükre bocsátja a mezőgazdasági termelők és más kapcsolódó szereplők (kutatók, a civil társadalmi szervezetek tagjai stb.) által megfogalmazott politikai ajánlásokat egyebek között a regeneratív mezőgazdasági gyakorlatok, a zöld közbeszerzés és a szociális gazdaság témájában, a fenntartható gyakorlatok és intézkedések széles körű elterjesztésének előmozdításának eszközeként, illetve az átmenethez szükséges támogató környezet megteremtésének és élelmiszertermelő rendszereink megújulásának eszközeként.

Bevezetés

A termőföld az egész emberiség közös kincse. A föld energiát, vizet, táplálékot, és menedéket ad, gyógyírt és bölcsességet kínál, segít kapcsolódni őseink emlékéhez, és végső nyughelyül is szolgál.

A nem pusztá szerszámosláda vagy holmi kincses ládikó csupán; bár bőkezű is tud lenni, feltételeket is diktál, amelyek a helyszín és a körülmények fényében változhatnak. Így sarjad emberi kultúra a mezőgazdaság talaján; a kulturális sokszínűség pedig, a biológiai sokféleséghez hasonlóan akkor virágzik, ha engedelmessé válnak a föld által támasztott feltételeknek. A földhasználatnak a helyi szinten kell gyökereznie, de globálisan kell gondolkodnunk.

A földterületekért és a bennük szunnyadó erőforrásokért egyre hevesebb küzdelem dúl. Hatmilliárd ember verseng azért, hogy földet szerezzen, és birtokát más használati módokat kizáró módokon hasznosítsa: ki élelmiszer és víz reményében áhítozik rá, ki energia, fa, szénelnyelők, lakhatás után kutat, másokat pedig a vadvilág, a pihenés, vagy épp a befeketés szempontjai hajtanak. Mindannyian együtt élünk egy sűrűn lakott bolygón, ahol egyensúlyba kell hoznunk a mai nemzedék és a jövő generációi valamennyi tagja számára elegendő éltető táplálékkal való ellátásának szükségességét, miközben teret kell hagynunk az élővilágnak, ugyanakkor enyhítenünk kell a klímaváltozás hatásait is.

A földhasználat közösségi megközelítése fontosabb, mint valaha! Együtt kell végiggondolnunk, hogy ki birtokolja, hogyan gazdálkodnak rajta, kinek juthat földhöz, és hogyan védhetjük meg és állíthatjuk helyre a földet oly módon, hogy az a közjavakon alapuló pénzügyi életképességet teremtsen.

Közösségi megközelítés

A földhasználat gyakorlata Európában hosszú évszázadok alatt fejlődött ki. Az elmúlt évtizedekben a hagyományos földhasználat kereteit az egyéni gazdálkodók és az állam között létrejött szerződések adták. Ehhez képest jelent alternatívát a földhasználat terén a közösségi megközelítés, amely általában több érdekeltet von be, és fokozott társadalmi és gazdasági előnyöket kínál. A gazdálkodók, termelők, a helyi közösségek és a hatóságok együttműködésében gyökerező közösségi megközelítés hasznos lehet a társadalom, a biodiverzitás és a környezet számára egyaránt.

Jelentésünk a mezőgazdaság és a földhasználati rendszerek öt különböző, a hagyományostól a progresszív módszerekig terjedő közösségi megközelítését mutatja be. Mindegyik megközelítést egy-egy esettanulmány szemlélteti a megvalósítás mikéntjére vonatkozó javaslatok, valamint szakpolitikai javaslatok kíséretében, segítségül azoknak, akik hasonló úton indulnának el. A bemutatott esettanulmányok illusztrálják, hogy az innovatív gazdálkodók és termelők Európa-szerte milyen változatos módokon alkalmazkodnak a változó körülményekhez, miközben sikeresen óvják földjüket. Fontos megjegyezni, hogy bár az esettanulmányok különböző országok különböző tájain, különböző léptékben megvalósult példákat tükröznek, mind a gazdálkodók és a helyi közösségek együttműködésére nyújt példát.

Az esettanulmányok bemutatják, hogy az erdélyi hegyi falvak lakosai hogyan dolgoznak együtt a közös földterületen folytatott állattartásban; megmutatják, hogy egy francia bizalmi földvagyongazdálkodó miként nyújt segítséget a kezdő gazdálkodóknak; bemutatják Olaszország biokörzeteit és a holland kisüzemi tejtermelőket, akik csoportot hoztak létre gazdaságaik és életmódjuk védelme érdekében; elmesélik, miként válik valóra az álma annak a magyar férfinak, aki minden honfitársa nevében fát ültetne; végül bepillantást engednek a brit Természet-helyreállítási Hálózat születésének kulisszái mögé.

Az esettanulmányok célja annak bemutatása, hogy az európai földhasználat holisztikus szemléletének elfogadása elengedhetetlen az élelmezésbiztonság biztosításához és az éghajlattal szemben ellenálló, virágzó biológiai sokféleséggel bíró környezet kialakításához. Az ökoszisztémák védelme kiemelt helyen áll az EU napirendjén, amit a 2030-ig tartó időszakra szóló uniós biodiverzitási stratégia közzététele is bizonyít¹. Az elkövetkező években mindenképp foglalkozni kell a biológiai sokféleség csökkenésének fő mozgatórugóival, például a földhasználat megváltoztatásával, a szennyezéssel és az éghajlatváltozással. A fenntartható mezőgazdasági gyakorlatok ösztönzése hozzájárul e problémák kezeléséhez, és további előnyökkel jár, beleértve a munkahelyteremtést, az éghajlatváltozással szembeni ellenállóképesség növelését, de hozzájárul a beporzók populációjának helyreállításához és a talaj egészségének biztosításához is.

A napjainkban zajló koronavírus-járvány felhívta a figyelmet a fenntarthatóság fontosságára a földhasználat terén, és feltárta azokat az előnyöket, amelyeket a helyi élelmiszer-hálózatok rövid élelmiszerláncokkal és szabadidős zöldterülethez való hozzáféréssel a közösségek számára kínálhatnak. Megmutatta ugyanakkor azt is, milyen fontos, hogy a szolidaritás szellemében közösségként lépünk fel a válság túlélése érdekében. A gazdálkodók és a termelők rugalmasan reagáltak, és sikerült gyorsan közös választ találniuk a kereslet változásaira. Visszatérő elem az alkalmazkodás a változó körülményekhez, a készség a növekedésre nehéz helyzetben is, a nyitottság új elképzelésekre, az együttműködésre másokkal és új szereplők bevonására, mint az a helyi közösség, és adott esetben nem gazdálkodással foglalkozó csoportok, például iskolák esetében történt.

Ma az egész világ éghajlati és természeti válsággal néz szembe, aminek következtében a fenntartható földhasználat soha nem látott jelentőségre tett szert. Minden falunak, városnak és régiónak gondosan kell gazdálkodnia a földdel az élelmiszertermelés, az üzemanyag- és rosttermelés, a biológiai sokféleség helyreállítása és a szénmegkötés érdekében, valamint – az ökológiai vészhelyzetre válaszul – az ember és a természet kapcsolatának helyreállítása érdekében.

Ez a történelmi kihívás minden eddig ismert léptéken túlmutató közös választ igényel. Az alábbiakban bemutatott esettanulmányok értékes tanulságokkal szolgálnak. Tanulhatunk és ihletet meríthetünk belőlük, hogy közösen találjunk választ a kihívásokra.

---

¹ Európai Bizottság, A 2030-ig tartó időszakra szóló uniós biodiverzitási stratégia, megjelent 2020. május 20-án.

Esettanulmányok

1. esettanulmány: Erdély – Földhasználat közlegelőként

Az erdélyi hegyekben meghúzódó Magyarókereke községhez tartozó közlegelőkön folytatott hagyományos szénatermelő rétgazdálkodás és sajt készítés a földhasználat közösségi megközelítésére nyújt példát. *Lars Veraart*, az agroökológia és az erőszakmentesség elsajátítását lehetővé tévő oktatási központként és egyben gazdaságként működő Provision Transylvania társalapítója új szereplő a faluban élő gazdák között. Lars magyarázata szerint azért dolgozik hagyományos földhasználati rendszerekkel, mert ezek fontos szerepet játszanak a rét sokféleségének és a falu életének megőrzésében.

Az a mód, ahogy az itt látható nagyobb földeket régi hagyomány szerint közösen gondozzák, példaként szolgálhatnak a modern agroökológiai alapú paraszti gazdálkodás gyakorlata számára.

Magyarókereke (románul Alunișu) Erdélyben, Románia északnyugati részén fekszik. 650 méterrel a tengerszint felett tipikus kontinentális hegyi éghajlat uralkodik: hideg telek, csapadékos tavasz, valamint forró és többnyire száraz nyarak jellemzik. A legeltetési időszak április végén kezdődik, és december elejéig tart.

2020-ban a faluban mintegy százan élnek; egyharmadában románok, kétharmadában magyarok (valamint három külföldi, köztük az esettanulmány szerzője is). A település lélekszáma 1940-ben még 750 fő fölött volt. A kommunista időkben azonban drámai módon megcsappant a lakosság, mert a paraszti életformát folytatók többségét a városi gyárakba telepítették át. E történelmi korszak végére (1989 decemberére) alig több mint kétszázan maradtak.

Ettől a pillanattól kezdve a falu lakosainak száma folyamatosan csökken, elsősorban annak köszönhetően, hogy a fiatalok a városba, vagy egyenesen külföldre távoznak – ezúttal önként. Az állatok száma is csökkenőben van. A magyarókereki gazdák 1985-ben még több mint 200 tehenet, 100 kecskét, 350 juhot és 180 sertést tartottak. Az állomány ma összesen mintegy 15 tehenet, 10 kecskét, 50 juhot és 25 sertést számlál.

A környező mezőgazdasági területeket (750 hektár) részben továbbra is a helyi gazdák művelik, és részben ők a tulajdonosok is. A falu körül több száz hektárnyi területet vásárolt fel egy juhtenyésztő nagygazdaság (a terület pontos nagysága nem ismert, ám évente növekszik). A társaság többezres nagyságrendben tenyészt juhokat, hogy az állatok húsát a Közel-Keleten értékesítse.

A falu körüli földterületek egy részét közlegelőként hasznosítják. A közlegelő olyan terület, amelyet a vidéki közösségben kialakult normák szerint közösen birtokolnak és használnak.² Románia művelés alatt álló mezőgazdasági területének mintegy 10%-a közlegelő. A gazdák közösen használják ezeket a területeket állataik legeltetésére, ahelyett, hogy saját legelőt vennének vagy bérelnének.

E lehetőségért cserébe hozzájárulnak a közlegelők rendben tartásához és a költségek fedezéséhez. Másként nem tudnának állatokat tartani, mivel önállóan nem tudnák fedezni az ehhez szükséges földterület megvásárlásával vagy bérlésével járó költségeket.

A falusi közlegelőként használt földterületek (kb. 60 hektár) a Horaița (Kőhegy, 1078 m) lábánál helyezkednek el, és mechanikai eszközökkel csak igen nehezen művelhetők, ezért a helyi gazdák jószágaikat legeltetik rajtuk. A legeltetés alatt álló területek nagy része különböző családok magántulajdonát képezi, akik megegyeztek, hogy a földeket a falu közös tulajdonaiént használják. Magyarókeréken ez a megállapodás hivatalos egyesület vagy jogi személy létrehozása nélkül, a falubeliek közötti szóbeli egyezség formájában jön létre. Évente gyűlést tartanak a megállapodás értékelésére. A régió többi településén e célból létrehozott szervezeteket bízták meg a közös területek kezelésével.

Magyarókeréke közös földjei az elmúlt évszázadban

A kommunista rendszert megelőzően a közös földeket részben közös legeltetésre, részben búzatermesztésre használták. A kommunista uralom alatt azonban a földek és állatok kényszerkollektívizálása aláásta a közös földek autonóm használatát.

Magyarókeréken a hatvanas évek elején kezdődött a téeszesítés. Volt, aki önként csatlakozott, másokat kényszeríteni kellett. Végül már nem csak a hatóságoktól, de egymástól is tartottak: a közösségben megrendült a bizalom. A bizalomhiány a jelek szerint ma is akadályozza az együttműködés megannyi formáját – például a közös földek megőrzésével megbízott szervezet létrehozását.

1990 és 2016 között egy közeli faluból származó juhtenyésztő bérelte a közösségtől a közös földterületeket, ahol a falubeli juhok mellett a saját nyáját is legeltette (az alábbiakban részletezzük, hogyan működött mindez a múltban, és hogyan működik ma). A tehének terelésére a falubeliek egy másik pásztort béreltek fel.

A pásztor minden reggel napkeltekor végigjárta a falut, a gazdák pedig elengedték teheneiket (háztartásonként legfeljebb négyet). A fejést előzetesen elvégezték. Az egész napos legelés után az állatok jóllakottan, duzzadó tőggel tértek haza. Szépen hazataláltak a parasztporták hátsó részén kialakított istállóba, ahol megfejték őket, és fedél alatt töltötték az éjszakát. Mindez szokás szerint április 24-én (Szent György napján) kezdődött és december 6-ig (Miklós napjáig) tartott, leszámítva azokat az éveket, amikor korábban érkezett a hó.

---

² Sutcliffe, L. M. E., Paulini, I., Jones, G., Marggraf, R., & Page, N. Pastoral commons use in Romania and the role of the Common Agricultural Policy (Közlegelő-használat Romániában és a Közös Agrárpolitika szerepe). *International Journal of the Commons*, 7, 58–72 (2013).

Hagyományos legeltetés

Ez a rendszer egészen addig működött, amíg végül a tehenek száma annyira megcsappant, hogy a néhány megmaradt tehenes gazdának már nem futotta a juhász egész nyári bérére. Magyarókeréken ez a pillanat 2016-ban jött el.

2020-ban a megmaradt 15 tehenet a közös földterület egy részén egyszerű elektromos kerítés védi. A tulajdonosok reggel elhozzák a teheneiket, este pedig értük jönnek. A többi közös földet egy kistermelő juhtenyésztő használja, aki a hegyek között, egy magasabban fekvő faluban él.

Április 24-e körül Magyarókerékére viszi nyáját, és a tél beköszöntéig marad. A közös földek használatáért körülbelül 900 euró bérleti díjat fizet. Ennek felét az egyháznak adják adományként (elkerülendő a hosszadalmas és bonyolult osztozkodást az egyes földdarabok tulajdonosai között), a másik felét pedig természetben, a legelő rendben tartásáért végzett munka formájában egyenlíti ki. A saját juhait mellett a magyarókeréki parasztok juhait és kecskéit is gondozza. Ezért a munkáért állatonként évente (hét hónap) körülbelül 7,5 euró fizetség üti a markát. Minden tejelő állat után 40 liter tejet ad vissza; a maradékot megtarthatja.

Így például, ha egy nyáron egy adott család hat birkát bíz rá, összesen ($6 \times 7,5 =$) 45 eurót fizetségért cserébe (6×40 , azaz) 240 liter tejre számíthatnak. Egyszerre általában 50–100 liter tejet vesznek át, amiből sajtot készítenek. A tejet jelenleg a pásztor szállítja ki, a család pedig gondoskodik az aznapi táplálékáról.

Ez a közösségi adok-kapok a régi hagyományokat az új körülményekhez igazítja, miközben hozzájárul a közösség, mint egész fennmaradásához. A közös földekhez való hozzáférés nélkül a helyi gazdák nem engedhetnék meg maguknak, hogy családjukkal tehenet, juhot vagy kecskét tartsanak. Életük rendje felborulna, s az egész közösség életminősége szenvedne csorbát.

A juhtej nagy részéből sajt készül. Az esztenában frissen készített sajtot a juhász nap mint nap helyben értékesíti. A falusiak a kapott tejet saját fogyasztásra használják fel. Még a helyi plébános is sajtkészítésbe fogott! A falusiaktól tehéntejet, a pászortól pedig juhtejet vásárol, és árusítja is a saját maga által készített sajtot. Akkor döntötte el, hogy sajtkészítésre adja a fejét, amikor ráébredt, hogy a tejgyűjtő kocsi nem kanyarodik többé Magyarókeréke felé.

A tejbegyűjtés abbamaradt, mert a csekély lélekszámú falu nem volt képes a tejszövetkezetet eltartani (az jelenleg a hollandiai székhelyű Friesland Campina multinacionális tejipari vállalat tulajdonában van). A változás a falusiak számára azt jelentette, hogy le kellett mondaniuk napi jövedelmük egy jelentős részéről. Kénytelenek lettek volna eladni teheneiket, ha a pap nem lép közbe, és nem kezdi meg felvásárolni a tejet. Így egyelőre létezik egy törékeny, bár működőképes egyensúly az állatok, a föld és az emberek között.

A közlegelők jövője

A közös földterületekre komoly nyomás nehezedik, és nem pusztán Magyarókerekén. A földkonszolidáció, a nagyvállalatok által végzett nagymértékű földvásárlás, a parasztságok számának csökkenése és az Európai Közös Agrárpolitika támogatásainak egyenlőtlen elosztása említhető az okok között.

A közös földek létfontosságúak az önellátó gazdálkodás folytatásához. A közlegelők visszatérése a tapasztalt gazdálkodóknak és az újonnan belépőknek egyaránt hasznára lehet, lehetőséget kínálva arra, hogy hozzáférjenek a kisléptékű állattartáshoz szükséges legelőterülethez. Ez a modell sok kisüzemi agroökológiai gazdaság életképessége tekintetében komoly előrelépés volna.

A kistermelőknek nyújtott közvetlen előnyök sora mellett a természeti és kulturális gazdagodás révén a tágabb közösség is profitál a közös földekből. A közös legeltetési területeken sokkal több növény- és állatfaj található, mint az ipari gazdaságok monokultúrás legelőin, a megnövekedett társadalmi kötelek pedig fokozzák a helyi közösség ellenállóképességét.

Gyakorlati tanácsok:

- Gondoljuk újra a közlegelő fogalmát, és legyünk rugalmasak! A formális és informális szövetkezetek és egyesületek segíthetnek a legelőterületek közös kezelésében. Több kistermelő összeállhat, megoszthatják a munkát és közösen igényelhetnek támogatást.
- A részvétel a nem gazdálkodó polgárok és a mezőgazdaság új belépői számára is érdekes lehet.
- Idézzük fel egy falu képét! Az afrikai közmondást, amely szerint „egy gyermek felnevelése egy egész falut kíván”, átalakíthatjuk így: „egy csorda tartása egy egész falut kíván.”
- Ne feledkezzünk meg az európai fejlesztési alapokról.
- Alaposan tanulmányozzuk a környék jellemző gazdálkodási dinamikáit, hogy elkerüljük a fölösleges csalódást, de ne maradjunk le a kínálkozó lehetőségekről!

Falusi pásztorok (fotó: Lars Veraart)
Juhsajt (fotó: Lars Veraart)

Szakpolitikai javaslatok:

- Ismerjük fel a megmaradt közös földterületek értékét! Védjük e területeket, és ahol eltűntek, hozzunk létre újakat!
- További támogatásokat a kistermelőknek az EU közös agrárpolitikájából (KAP)!
- Helyi politika: átláthatóságot a fiatal gazdálkodók és az újonnan belépők számára! A nemzeti szintű politika támogassa a helyi tanácsadókat és a rövid élelmiszerláncokat („a termőföldtől az asztalig”)!
- Ismerjék el, hogy a kisléptékű agroökológiai gazdálkodók hozzájárulása alapvető szerepet játszik az új fenntartható agrármodell megteremtésében!

Kép

2. esettanulmány: Skócia – Közösségi fellépés a termőföldhöz jutás érdekében

A földművelés újoncai számára a legnagyobb kihívást általában az jelenti, hogy megfelelő telket találjanak. Törekvő új gazdaként Roz Corbett a francia Terre de Liens szervezettől merített ihletet. A Terre de Liens parasztgazdákat támogat, a Scottish Farmland Trust-tal és a bizalmi földvagyonkezelők európai hálózatával együttműködésben igyekszik támogatást nyújtani a kezdő gazdálkodóknak, hogy földterülethez jussanak és gazdálkodjanak rajta.

A Scottish Farmland Trust (fotó: Roz Corbett) Roz Corbett

Európában a gazdálkodói szakmába belépők szerény, mégis meghatározó része nem gazdálkodó családból származik.³ Hagyományosan az új gazdák a gyakorló gazdák gyermekei, akik átveszik családi vállalkozásukat, és szüleik és nagyszüleik birtokában lévő földet dolgoznak. A kutatások mégis arra utalnak,⁴ hogy egyre több új belépő adja gazdálkodásra a fejét, és valósít meg olyan földhasználati szemléletet, amely a nyomasztó környezeti válságra és a fenntartható élelmiszertermelés fontosságára egyaránt tekintettel van.

Ezen újonnan érkezők egy része olyan területeken hoz létre kisüzemi biogazdaságokat, ahol rövidebb ellátási láncok működnek – például egy helyi termelői piacra termelnek, ahelyett hogy egy nagy áruházláncot polcait töltenék meg áruval.

Az új gazdálkodók számára Európában szembesülnek a gazdálkodásra alkalmas megfelelő földterület megtalálása és megszerzése jelenti az egyik legnagyobb akadályt. A jelentősebb kihívások közt említhetjük a farmalapítás és a gazdálkodás elsajátítását, valamint a termékeket értékesítését lehetővé tévő piacok feltárását is.

Hogyan működhetnek együtt ilyen esetben az új gazdák annak érdekében, hogy lehetőségeket teremtsenek a föld közös megszerzéséhez és kezeléséhez?

Európa-szerte számos kezdeményezést indítottak a földműves szakma újoncainak támogatására. Franciaországban az egyik úttörő szervezet a Terre de Liens (TdL), amelyet 2003-ban a célból hoztak létre, hogy nyújtson gyakorlati támogatást a kisüzemi vagy paraszti biogazdálkodást folytatóknak.

A Terre de Liens azáltal segíti a gazdálkodókat a földhöz való hozzáférésben, hogy hosszú lejáratú szerződések keretében vásárol földet, amit aztán bérbe ad a gazdálkodóknak. A hosszú lejáratú bérleti szerződések garantálják, hogy az adott területeket tartósan ökológia művelés alatt maradnak. Kulcsfontosságú, hogy a szomszédos termőföldeken a földhasználat közösségi

³ Az European Access to Land (Hozzáférés a termőföldhöz Európában) hálózat. *Europe's new farmers: Innovative ways to enter farming and access land* (Európa új gazdái: Innovatív módszerek a mezőgazdaságba való belépéshez és a földhöz való hozzáféréshez, 2018). Elérhető: www.accessstoland.eu

⁴ Monllor i Rico, N. & Fuller, A. M. Newcomers to farming: towards a new rurality in Europe. (A mezőgazdaság újoncai: úton egy új európai vidék felé.) *Documents d'Anàlisi Geogràfica* 62, 531–551 (2016).

megközelítését alkalmazzák. Minden egyes gazdaság külön-külön működik, mégis mindannyian egy átfogó közös terv keretében nyújtanak ökoszisztéma-szolgáltatásokat és termelnek ökológiai módon élelmiszereket.

Földjeiken a helyi lakosok és hatóságok együttműködésével és bevonásával gazdálkodnak. Ennek érdekében műhelybeszélgetéseket és túrákat szerveznek; friss termékekkel látják el a helyi élelmiszerüzleteket, és megjelennek a termelői piacokon is.

Létrehozása óta a Terre de Liens mintegy 200 gazdát támogatott vagy támogat ma is 150 gazdaságban, és Franciaország-szerte 3200 hektár termőföld megőrzéséhez járult hozzá. Létfontosságú munkát végez, mert a gazdálkodás jövője komoly gondot jelent a Francia Köztársaságban, ahol évente mintegy 30 000 gazdálkodó vonul vissza, ám csak mintegy 13000 új gazda jelenik meg a pályán.⁵ Ráadásul a Terre de Liens által segített új gazdálkodók 72%-a számára a családi gazdálkodás teljességgel ismeretlen terep – bár tény, mindannyian élénken érdeklődnek a gazdálkodói életpálya iránt.

Közösségi fellépés a bizalmi földvagyonkezelő hálózatok létrehozásával egész Európában
Roz Corbett egy céltudatos gazda, akit a Terre de Liens kezdeményezés ihletett arra, hogy megalapítsa a Skót Bizalmi Termőföldvagyon-kezelőt (Scottish Farmland Trust). „Sokan szeretnék gazdálkodni” – mondja Roz, majd így folytatja: „Glasgow városában, ahol élek, a helyi élelmiszereknek hatalmas a piaca, ám a felettébb drága földhöz csak igen kevesen jutnak hozzá.” Ha földhöz juthatnék, lehetne egy gyönyörű, saját farmom, amelyen sok embernek adhatnék munkát, betaníthatnám az új gazdákat, jó ételekkel szolgálhatnék és gondoskodhatnék a környezetről. A föld birtoklása nem motivál. Csak művelni szeretném és szépen vigyázni rá.”

Skócia az egyik legkoncentráltabb földtulajdon-szerkezettel rendelkezik egész Európában, ezért az új belépők nagyon nehezen jutnak földhöz. Az eladásra kerülő földek drágák, és általában nem is kerülnek a nyilvános piacra: a már meglévő gazdaságoknak értékesítik őket. A lakhatás is nagyon nehézkesen megvalósítható. A bérleti feltételek szintén rosszak.

A mezőgazdasági földvagyonkezelő mindkét problémára megoldást nyújt, amennyiben kifejezetten hosszú lejáratú bérleti szerződések keretében teszi lehetővé az új gazdák számára, hogy megfelelő méretű földterülethez juthassanak.

Vetőmagmegosztó műhely (fotó: Clem Sandison)

A föld vagyonkezelő szervezet formájában való birtoklása lehetővé teszi, hogy számos gazdaság közösen vállalja fel az élőhelyek kezelését, ugyanakkor megkönnyíti a közösségi beszállítói láncok működtetését. Az a tudat, hogy a jövő nemzedékek is hasonló szellemben védik majd a földet, lehetővé teszi a földhasználat szereplői számára, hogy hosszú távban gondolkodjanak, és ennek megfelelően fákat ültessenek, óvják és helyreállítsák a talajt és réteket.

⁵ https://www.accesstoland.eu/IMG/pdf/a21_newentrants_handbook.pdf

A Terre de Liens munkatársai 2016-ban egy hétnapos tanulmányi út keretében látták vendégül a Scottish Farmland Trust tagjait, valamint cseh, német és görög társaikat. A látogatás célja a tapasztalatcsere mellett a gazdálkodáshoz szükséges további támogatásfajták feltérképezése volt.

Amikor Terre de Liens munkatársa, Veronique Rioufol egy a skót parlamentben szervezett esemény keretében találkozott a Skót Földbizottság tagjaival, felvetette, hogy hozzanak létre programot az újonnan induló gazdaságok támogatására, és vitassák meg a földpiac szabályozásának kérdéseit.

Roz úgy véli, „az egész Európára kiterjedő földhálózatokhoz való hozzáférés forradalmasítani fogja a földtulajdon és a földhasználat területeit azáltal, hogy minden régióban bizalmi földvagyon-kezelőt hoz létre!”

Skót termőföld

Gyakorlati tanácsok:

- A gazdálkodás megkezdéséhez szükséges támogatáshoz a hálózatépítés lehet a legrövidebb út.
- A gazdálkodói karrier megkezdését megelőzheti formális főiskolai képzés, vagy a tudás fokozatos elsajátítása (gyakorlat általi tanulás).
- Kapcsolatok kialakítása és ápolása a helyi közösséggel elősegítheti a megfelelő földterület biztosítását a bizalmi termőföldvagyon-kezelők számára.
- Ne feledjük: „az egész gyakran több, mint a részek összessége”.

Szakpolitikai ajánlások:

- A nemzeti kormányok és az Unió támogassák a bizalmi földvagyonkezelők finanszírozását a vidékfejlesztési költségvetési keretből csakúgy, mint a fenntarthatóbb földhasználat megvalósításának eszközeként!
- Az EU nyújtson induló tőkét az új belépő gazdálkodók számára.
- A támogatási rendszer kövesse a gazdálkodók közösségben bekövetkezett változásokat: támogassa azokat, akiket a hagyományos támogatások nem érnek el, ideértve az idősebb (40 évnél idősebb) gazdálkodókat, továbbá támogassák az egyedi termelési megközelítéseket, valamint az olyan innovatív földhasználati modelleket, mint az agroökológia és az agrárerdészet.
- A szociális befektetési adókedvezmények jelentős mértékben segíthetik a bizalmi földvagyonkezelő társaságok megalapítását.

Skót juhok

3. esettanulmány: Olaszország – Közösségi fellépés a táj regionális helyreállítása érdekében

Olaszország biokörzetei a regionális közösségi fellépés eredményeként jöttek létre, összekapcsolva a földhasználatot, a bioélelmiszer-előállítását, a helyi közösségeket, a kulturális örökséget és a hagyományos mesterségbeli tudást. *Andrea Ferrante* az olaszországi biokörzet-mozgalom egyik alapítója. Elmagyarázza, hogy a helyi önkormányzatok, a gazdálkodók, az élelmiszerpiacok és az idegenforgalom közötti együttműködés miként támogatja a biológiai sokféleséget, a helyi gazdák jövedelmét, hogyan segíti elő a kulturális örökséget és a helyi identitást, és ösztönözi a fiatalokat, hogy vágjanak bele az ökológiai, kisüzemi gazdálkodásba.

A biokörzetek elősegítik az együttműködést a gazdálkodók, a helyi lakosok, az idegenforgalmi szolgáltatók, a helyi hatóságok és más kulturális és történelmi intézetek és szervezetek között a teljes régió gazdasági, társadalmi és környezeti fellendítése érdekében.

Olaszországban napjainkban 30 biokörzet működik. Az első 2004-ben jött létre Biodistretto Cilento néven (bár hivatalosan csak 2009-ben ismerték el); míg az utolsó, a Biodistretto Maremma Etrusca e Monti della Tolfa, 2020-ban alakult. Olaszország-szerte, sőt, az ország határain túl is sorra alakultak biokörzetek. A 2014-ben létrejött Ökorégiók Nemzetközi Hálózatához Portugália, Franciaország, Ausztria, Svájc és Spanyolország csatlakozott.

A Biodistretto della Via Amerina e delle Forre tagsági alapon működő egyesület, amelyet a Rómától – északi irányban – 50 kilométeres távosságra fekvő Viterbo tartomány 70 000 lakost képviselő 13 települési önkormányzata, valamint a több mint 300 aktív biogazdaságot tömörítő helyi Biogazdálkodók Szövetsége hozott létre.

Az egyesület fő célja a fenntartható fejlődés regionális előmozdítása agroökológiai megközelítéssel, amely magában foglalja a fenntartható turizmust, a megújuló energia felhasználását, a környezetvédelmi intézkedéseket, a fenntartható hulladékgazdálkodást és a körkörös gazdaság előmozdítását.

A biodistretto célja továbbá, hogy támogassa a helyi közösséget a nulla kibocsátású termelési modellre való átállás terén. A biodistretto elősegíti a megújuló energiák használatát, és helyi szinten kulcsszerepet játszik abban, hogy megteremtse azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik a projekt sikeres megvalósítását a helyi hatóságok, a civil társadalom és a magánszektor bevonásával.

Azienda Lucciano (fotó: Andrea Ferrante)

Amerina (fotó: Andrea Ferrante)

Fenntartható innováció

A közép-olaszországi Viterbóban élek, ahol 2011-ben a Biodistretto della Via Amerina e delle Forre egyik társalapítója voltam.

Olyan agrár-szociális szövetkezet részese vagyok, amely egy négyhektáros ökológiai

zöldségfarmot működtet Toszkánában, és egy héthektáros gabona- és legelőgazdaságot Civita Castellánában. Elsősorban bio zöldségfélékkel látjuk el Viterbo tartomány és a déli irányban körülbelül 50 km-es távolságra lévő Róma helyi piacait. Amióta csak emlékszem, a mintegy 70 000 lakost számláló, régi falvakkal és apró farmokkal tarkított régióinkban mindig is aktív volt a biomozgalom.

Biokerületünkben a gazdák és termelők különféle termékeket gyártanak és értékesítenek: bort és olívaolajat, sajtokat, például mozzarella és juhsajtot, de sertéshúsból készült cikkeket vagy épp safrányt is. Van egy agroturisztikai vállalkozásunk, és Schola Campesina néven egy nemzetközi agroökológiai iskolánk is.

A környékről származó termékek oroszlánrészét Róma nagyobb piacain vagy a kisebb helyi piacokon értékesítik. A koronavírus-járvány kitörése óta megváltoztak az emberek szokásai. Ahelyett, hogy éttermekben étkeznénk vagy vendégségbe mennénk, mindenki otthon költi el a reggelit, ebédet és vacsorát. A családok minőségi élelmiszereket keresnek, ezért a gazdák közvetlen értékesítési rendszereket alakítottak ki, kifejezetten a helyi családok ellátása céljából. Ez a fajta alkalmazkodás biokörzetünk kistermelőinek erőssége. Nem függünk egyetlen piactól, így könnyen alkalmazkodhatunk a különböző helyzetekhez.

A Biodistretto della Via Amerina e delle Forre területén élő kistermelők és gazdák újtók. Azért nevezem őket így, mert hagyományos gazdálkodási módszereiket a modern világ igényeihez igazították, miközben nem feledkeznek meg a fenntarthatóságról sem. A gazdák szigorú társadalmi és kulturális normákat követnek, és együttműködnek a helyi közösséggel. A biokörzet-mozgalom mozgalmi szellemiségéhez hozzátartozik a törekvés: túllépni az elszigetelt, különálló gazdaságok modelljén. Szövetkezetként megtanultuk, hogy az egész közösséget magukba foglaló gazdaságok együtteseként könnyebben boldogulunk. A gazdálkodóknak és más szakmák képviselőinek együtt kell működniük az élelmiszer-termelés és forgalmazás fenntartható modellje érdekében.

A biokörzet küldetéséhez tartozhat az is, hogy nyújtson védelmet olyan veszélyekkel szemben, mint a földhasználat megváltozása vagy a területet fenyegető szennyezés. Például felénk rengeteg az elhagyott kőbánya, s ezeket egyes vállalatok hulladéklerakóként szeretnék hasznosítani. Régióink telis-tele biogazdasággal, de attól tartunk, hogy a kőbányák feltöltése szeméttel veszélyeztetheti a talajvízkészleteket, és így a helyi biológiai sokféleséget és a termőföldet is károsíthatja. Ehelyett mi inkább a fenntartható hulladékgazdálkodást és a különböző hulladéktípusok – szerves hulladék, műanyag, alumínium, üveg, papír – szelektív újrafeldolgozását részesítenénk előnyben, és szeretnénk megelőzni a kőbányák fenntarthatatlan hasznosítását.

Kemény „dió”

Régióink Olaszország egyik fő mogyorótermő területe. Ezen a környéken régebben kisebb mogyorógazdaságok működtek, de a farmok mérete a hetvenes évek óta folyamatosan növekszik. Biokörzetünkben az intenzív mogyoróültetvények a legkomolyabb társadalmi-gazdasági és környezeti kihívások közé sorolhatók. 2012-ben a nagyüzemi gazdálkodás is

megjelent. Itt a Nutellát előállító multinacionális édesipari vállalat, a Ferrero számára természetnek természetettogyorót.

A körzet sok biogazdasága a monokultúrásogyoróültetvények közvetlen szomszédságában fekszik. A gazdák attól félnek, hogy aogyorótermelés során felhasznált peszticidek pusztító hatással lehetnek a kulcsfontosságú rovarokra és beporzókra. A csökkent biodiverzitás negatív hatással lehet a helyi ökológiai gazdálkodókra, akik a kártevők elleni védekezés természetes módszereire támaszkodnak. Biokörzetünk gazdái a helyi önkormányzattal együttműködve őrökdenek afelett, hogy a növényvédőszeret az európai irányelveknek megfelelően alkalmazzák. Ha mi, mezőgazdasági termelők csoportként, együtt lépünk fel, erősebbek leszünk, és meg tudjuk védeni a környezet és a helyi közösségek egészségét.

Az agroökológiai megközelítés a helyi biodiverzitás hatékonyabb védelméhez és az üvegházhatású gázkibocsátás kimutatható csökkentéséhez vezet.

Castel Sant'Elia (fotó: Andrea Ferrante)

A régi hagyományok életben tartása

A biokörzetek másik fontos szerepe az iskolai oktatás javítása, hogy a gyerekek felismerjék az ökológiai gazdálkodás értékét, és megértsék, milyen fontos szerepet játszik a fenntarthatóság biztosításában. Húsz évvel ezelőtt az olasz biogazdálkodókat még megmosolyogták alternatív életmódjuk miatt, de ma már a társadalom szerves részének számítunk.

Az ökológiai gazdálkodókat a közösség elismeri, és büszkék vagyunk arra, hogy a gazdálkodók új generációiban ébreszthetjük fel a földművelés szeretetét. A fiatalok bátran alkalmazzák az agroökológiai szemléletet és óvják a környezetüket. Tekintélyes múltra visszatekintő szociális szövetkezetként a Biodistretto della Via Amerina e delle Forre a megfelelő földterület megtalálásával és földművelési tanácsokkal segít az új gazdálkodóknak az első lépések megtételében.

Nem könnyű gazdálkodásra alkalmas földterületet találni, mert a kisüzemi biogazdálkodóknak a nagyvállalatokkal kell versenyezniük, amelyek nagyméretű gazdaságokba ruháznak be, és így növelik a termőföld árát. Aogyoróültetvények megváltoztatják a helyi közösségek társadalmi szerkezetét: magukba olvasztják a húsz évvel korábban még sűrűn előforduló kisebb gazdaságokat.

Jövőbeli kilátások

Biokörzetünk nonprofit jogi szervezet, amely gazdálkodókat, kulturális intézeteket, fazekasmestereket és a Viterbo Università della Tuscia egyetemen kutató tudósokat tömörít. A jövőben elsősorban az alábbi négy területre összpontosítva szeretnénk folytatni a helyi élelmézőpolitikával kapcsolatos tevékenységünket:

1. A teljes termőterület legalább 50%-át vonják fenntartható, agroökológiai művelés alá. Jelenleg a biokörzetben (a 13 település területén) a teljes szántóterület mintegy 23%-án

- folytatnak bio-, vagy agroökológiai gazdálkodást.
2. Valamennyi falu álljon át a nulla hulladéktermelésre.
  3. Támogassák a megújuló energiák használatának különböző formáit.
  4. Az ökoturizmust ösztönözzék a Via Amerina útjának népszerűsítésével, helyi múzeumhálózat létrehozásával, valamint éttermek és egy kis szálloda megnyitásával.

Jól példázza tevékenységünket az együttműködés azzal a nyugdíjas gazdával, aki nem akarta eladni a földjét, de szövetkezetünknek bérbeadta azt. A gazda tudásával és bölcsességével támogatja munkánkat, és így tapasztalatára a következő generációk is támaszkodhatnak. Ez a fajta tudásátadás jellemző a biokörzetek működésére. Biztosítani kívánjuk, hogy a vidéki városok és falvak továbbra is vonzó lakóhelyek legyenek, ahol a lakosok magas életminőséget élvezhetnek, a fiatalok pedig munkát találnak.

Az elkövetkező néhány évben a szövetkezet Civita Castellana területén az Egyháztól bérelt földterületen is gazdálkodni fog. Azt tervezzük, hogy a földet oktatási tevékenységekre használjuk majd fel; a későbbiekben articsókát szeretnénk termesztetni és értékesíteni. Az articsóka helyi változatának neve Carciofo di Orte. Orte település a Tevere folyó mentén, a biokörzettől északra fekszik. A Carciofo di Orte articsóka régiós specialitás, amelyet Lazio régió eredetmegjelöléssel látott el. Tervezzük a földrajzi jelzés (GI) státusz igénylését is, amely növeli a termék értékét. A földrajzi jelzés megerősíti majd a programban részt vevő helyi gazdálkodók hálózatát, hogy közösen feltámaszthassuk ezt a régi tájfajtát, közösségünk kulturális örökségének fontos elemét.

Reméljük, hogy egész Európában követik majd példánkat a gazdák, és saját szövetkezeteket hoznak létre, hogy kihasználhassák az együttes fellépés erejét. A miénk mellett számos más olaszországi biokörzet tevékenysége nyújt példát az élelmiszertermelő rendszerek és a táplálkozás holisztikus megközelítésére, hangsúlyozva, hogy az agroökológia útján kell a lokálistól a globális szint irányába elmozdulnunk.

Gyakorlati tanácsok:

- Az élelmiszer-termelésen túlmenően más ágazatokat is érdemes bevonni, például az idegenforgalmat és a kézművességet.
- Kövessünk holisztikus megközelítést, és legyünk nyitottak arra az együttműködésre mindenkivel.
- Minden régiónak szüksége van helyi különlegességekre, összhangban a helyi környezeti adottságokkal, tiszteletben tartva a természeti és kulturális sokszínűséget.
- Hozzunk létre mezőgazdasági termelői szövetséget, hogy a gazdák közösen léphessenek fel az önkormányzatokkal folytatott tárgyalásokon.

Szakpolitikai ajánlások:

- A kormányok dolgozzanak ki nemzeti szintű terveket, s ezek keretében nyújtsanak pénzügyi támogatást mind a mezőgazdasági termelők szövetségeinek, mind az önkormányzatoknak a regionális területi kezdeményezésekhez!
- Az európai regionális fejlesztési támogatás rendszere támogassa a biokörzet

koncepcióját!

- A fenntartható növekedés támogatása érdekében a koronavírus-válságra válaszul kidolgozott zöld gazdaságélénkítő programokba integrálják a biokörzetek létrehozását is!
- A biokörzet-koncepciót összekapcsolhatjuk a fenntartható közlekedéssel, például az új vasúti beruházásokkal.
- A bizalmi földvagyonkezelő társaságokat építsék be a biokörzetek modelljébe, hogy az új belépők termőföldre juthassanak; a külföldön bejegyzett vállalatok földvásárlását földtörvénnyel kell korlátozni.

Azienda Lucciano

Kép

4. esettanulmány: Egyesült Királyság – A Természet-helyreállítási Hálózatok helyi és európai szintű együttműködése a biológiai sokféleség helyreállítása érdekében

Az Egyesült Királyság részese egy átfogó európai tervnek, amely együttműködésen alapuló földkezelési kezdeményezések révén kíván biodiverzitás-folyosókat létrehozni annak érdekében, hogy a legkülönbözőbb típusú tájakon hozzájárulhasson a természet helyreállításának folyamatához. **Sue Young, a Wildlife Trusts elnevezésű brit nonprofit szervezet képviselője elmagyarázza, hogyan lehetne az Egyesült Királyságban országos természetvédelmi hálózatot kiépíteni. Ines Cavill helyi szinten dolgozik a gazdákkal és a földgondolkodókkal a dél-angliai Dorset megyei Char folyó völgyében, egy „Lifelines” elnevezésű, közösség által vezetett projekt keretében. Ez a projekt európai szinten is jelentős és ambiciózus földhasználati kezdeményezés, amely mérettől függetlenül egyesít elkülönült területeket.**

Válságban a biodiverzitás

Az ökoszisztéma helyreállítása szempontjából a helyi szint és a tájegység szintje megkerülhetetlen lépcsőfokot jelentenek. A biológiai sokféleség globális csökkenése válsághelyzet, amely napjainkban a Biológiai Sokféleség és Ökoszisztéma-szolgáltatás Kormányközi Testület (IPBES) szerint történelmi léptékben is példátlan ütemben zajlik. A különböző növények, rovarok, madarak és egyéb állatfajok tömeges kihalása sokféle élőhelyre kiterjed szárazföldi és vízi környezetben egyaránt: a WWF jelentése 2018-ban kimutatta, hogy a vadon élő állatok (halak, madarak, emlősök, kételtűek és hüllők) globális populációi 1970 és 2014 között átlagosan 60% -kal csökkentek.⁶ A folyamatot gyorsítják az olyan emberi tevékenységek, mint az erdőirtás, a környezetszennyezés, és a földhasználat megváltozása. A pusztító tevékenységekért jelentős részben a mezőgazdaság és az élelmiszertermelés tehető felelőssé.⁷

Az egészséges ökoszisztémák rengeteg állat- és növényfaj számára kínálnak otthont. Ez a biológiai sokféleség számos okból fontos, beleértve a talaj egészségét, a légkör széndioxidjának megkötését, a beporzást és a jövő gyógyszereinek alapanyagait szolgáltató növényfajtaikat – nem is beszélve az emberi egészségről és jóllétről. A vadon élő fajok és az ökoszisztémák védelme és helyreállítása sürgető feladat. A kihívást komplexitását fokozza, hogy ki kell terjednie a mezőgazdasági és az energiatermelési szektorokra is. Így a kormányok, civil szervezetek, gazdák és kutatók karöltve keresik a leghatékonyabb módját annak, hogy a földterületeket a természet helyreállításának szolgálatába állítsák.

A Char folyó völgye – fotó: Kit Vaughan

⁶ WWF. 2018. Living Planet Report (Élő bolygó jelentés) – 2018: Aiming Higher: Magasabb célkitűzések. Grooten, M. és Almond, REA (szerk.). WWF, Gland, Svájc

⁷ Rands, M. R. W. et al. Biodiversity conservation: challenges beyond 2010 (A biodiverzitás megőrzése: kihívások 2010 után). *Science* 329, 1298–1303 (2010). Doi: 10.1126/science.1189138

Az Európai Bizottság által a 2030-ig tartó időszakra kidolgozott uniós biodiverzitási stratégia⁸ hosszú lefolyású terv keretében tárgyalja a biológiai sokféleség helyreállításának kérdését. A javaslat kulcsfontosságú eleme a természetpusztítás visszaszorítása, illetve a fajok kihalásának elkerülése, amelyet a védett területek hálózatának kibővítésével, valamint egy uniós természet-helyreállítási terv kidolgozásával szeretnének elérni.

A természetvédelmi területek, például a nemzeti parkok létrehozása az egyik (hagyományos) módszer a fajok védelmének elősegítésére. Számos kezdeményezés elősegíti a természetvédelem összefüggő megközelítéseit, például a határokon átnyúló természetvédelmet, és egyre fontosabbak azok, amelyek gazdasági előnyöket hordoznak⁹.

Az Egyesült Királyság és a környezetvédelmi földhasználati rendszerek politikája

Az új környezeti földhasználati rendszerek, valamint a természet visszatérését támogató összeurópai törekvésekkel összhangban kialakított ambiciózus „25 éves környezetvédelmi terv”¹⁰ részeként az Egyesült Királyság elkötelezetten támogatja a Természet-helyreállítási Hálózatok létrehozását célzó közösségi kezdeményezéseket.

Az *A Green Future: Our 25 Year Plan to Improve the Environment (Zöld jövő: 25 éves tervünk a környezet javítására)*¹¹ című kiadványuk a szárazföldi, édesvízi és tengeri környezetben bekövetkező járulékos természetpusztulás visszaszorítására törekvő terveket fogalmaz meg. A brit kormány javaslatában felsorolt stratégiai célkitűzések között szerepel 11 millió fa telepítése és a Természet-helyreállítási Hálózat létrehozása. Az utóbbi kezdeményezés célja „a vadon élő állatok védelme és helyreállítása, valamint lehetőségek biztosítása a vidékünkön elvesztett fajok újrabehozatalára”.

A mezőgazdasági gyakorlatok elengedhetetlenek e stratégia megvalósításához. A földhasználat mezőgazdasági célú megváltoztatása a biodiverzitás csökkenésének egyik fő mozgatórugója. A támogatások rendszerének ösztönöznie kell az agroökológiai gazdálkodást és az agroerdészeti megközelítést a fajok helyreállításának elősegítése érdekében, egyebek közt a talaj egészségének javítása, valamint a vadon termő virágok és cserjések megtelepedését lehetővé tevő növényi védősávok és sövényeinek megőrzése révén, amelyek kedvező körülményeket teremtenek a rovarok, madarak és más vadon élő állatok számára.

Ezenkívül a Természet-helyreállítási Hálózat kialakítása abban is támogatja az Egyesült Királyságot, hogy teljesítse a 15. számú ENSZ fenntartható fejlődési célkitűzést: „A szárazföldi ökoszisztémák fenntartható használatának védelme, helyreállítása és előmozdítása, az erdők

---

⁸ Európai Bizottság, A 2030-ig tartó időszakra szóló uniós biodiverzitási stratégia – Hozzuk vissza a természetet az életünkbe! EB: Brüsszel (2020).

⁹ Rands, M. R. W. et al. Biodiversity conservation: challenges beyond 2010 (A biodiverzitás megőrzése: kihívások 2010 után). *Science* 329, 1298–1303 (2010). Doi: 10.1126/science.1189138

¹⁰ Az Egyesült Királyság Környezetvédelmi, Élélmezési és Vidékügyi Minisztériuma. Szakpolitikai dokumentum 2020. március 10.: Természeti és természetvédelmi szövetségek (6. és 7. rész). Elérhető: <https://www.gov.uk/government/publications/environment-bill-2020/10-march-2020-nature-and-conservation-covenants-parts-6-and-7> [hozzáférés: 2020 június 16-án].

¹¹ UK government/Egyesült Királyság kormánya *A Green Future: Our 25 Year Plan to Improve the Environment (Zöld jövő: 25 éves terv a környezet javítására)*, 2018).

fenntartható kezelése, az elsivatagosodás elleni küzdelem, valamint a földromlás megállítása és visszafordítása, valamint a biológiai sokféleség csökkenésének megállítása”.

Az ambiciózus célkitűzések megvalósítása érdekében a brit kormány 500 000 hektár vadon élő fajokban gazdag élőhelyet hoz létre a meglévő védett területek összekapcsolására különböző tájakon, így erdős és vízparti élőhelyeken, valamint tőzegláp, gyepek és cserjék borította területeken. Ennek az az előnye, hogy több teret biztosít számunkra, hogy élvezhessük az élővilág megtekintését és a természetben töltött időt.

Hálózat létrehozása a természet számára

A Wildlife Trusts és hasonló szervezetek a tervezőmunkában nyújtanak segítséget a brit kormánynak.

Mint Sue Young kifejti: „A Wildlife Trust több kirendeltsége jelenleg a Természet-helyreállítási Hálózat helyi térképeinek fejlesztésén dolgozik. Javasoljuk, hogy az összes helyben feltérképezett Természet-helyreállítási Hálózatot kapcsolják össze, és így hozzanak létre egy nemzeti természet-helyreállítási hálózati térképet. Ideális lenne, ha a Természet-helyreállítási Hálózatok városi és vidéki régiókra is kiterjednének, és összekapcsolnák a vadon élő állatok, különösen a mezőgazdasági művelés alatt álló területekre támaszkodó fajok élőhelyeit.

A gazdák együttesen sokkal nagyobb hatást gyakorolhatnak a természetre. Például az izolált, fajokban gazdag semleges gyepek kis területeinek helyreállítása előnyös a biodiverzitás szempontjából. Ha azonban egy olyan területet választunk, amely funkcionális összeköttetést, átjárást biztosít a szétszóráshoz, akkor az sokkal nagyobb előnyökkel jár, mint ha egy elszigetelt területre koncentrálunk. A Természet-helyreállítási Hálózat tehát lehetőséget nyújt arra is, hogy közpénzből finanszírozzák az élőhely-létrehozási vagy hálózat-fejlesztési lehetőségek bővítését. Például a kifizetésekkel az egészséges talaj létrehozását kell ösztönözni, és ösztönözni kell, hogy a beporzók lehetőleg mindenhol erős, sűrű populációkban legyenek jelen.”

A hálózatok helyi szintre hozása

A dorseti Char völgy lakosai települési szinten dolgoztak a brit természet-helyreállítási stratégia megvalósításán, a helyi gazdálkodók, a falusiak és a plébániatanács együttes fellépésével. A klímavész helyzet kihirdetése után a helyi tanács falusi szintű projektet indított „Lifelines” néven, amelyet a Char-völgy és a környező területek vadfolyosóinak népszerűsítésére indítottak. A projekt arra ösztönzi a gazdálkodókat és a földtulajdonosokat, hogy vállaljanak olyan lépéseket, mint például a növényvédő- és rovarirtó szerek csökkentése, sövények vagy fák telepítése, élőhely a vadon élő állatoknak, vagy magokkal teli mezők létrehozása a madarak számára.

Ines Cavill, helyi lakos és kisgazda így fogalmaz: „Sok helyi fiatal csatlakozott az éghajlatvédelmi megmozdulásokhoz. A falvakból Exeter városába vonatoztak, és követelték, hogy a felnőttek tegyenek lépéseket a klímaválság visszafordítása érdekében a legfiatalabb nemzedék kedvéért. Felnőttként megihletett bennünket ez a szenvedély, és klímavész helyzetet hirdettünk a

gyülekezetben. Önkéntes, közösségi alapú fellépésünk ösztönzi és motiválja az embereket. Amikor látják, hogy a térkép zöld színnel telik meg, rádöbbennek, hogy ez az elhagyott, aprócska térség is részese lehet egy izgalmas, fontos változásnak!”

Elmondása szerint „a brit mezőgazdasági minisztérium fizetni fog a gazdálkodóknak a biológiai sokféleség helyreállításáért: a mezőgazdasági támogatások révén az ökoszisztémák helyreállítására ösztönzik a különböző tájak gazdáit. A projekt ugyanakkor ezen túlmenően a gazdák és a helyi lakosok együttműködését is támogatja, akik élőhelyeket alakíthatnak ki akár a kertjük végében is.”

A kezdeményezést helyi lakosok koordinálják, akik rovarirtószert-mentes folyosók létrehozásának ösztönzésével szeretnék megerősíteni a környék élővilágának és talajának egészségét és ellenálló képességét. Remélik, hogy minél több lakost sikerül bevonniuk, függetlenül attól, hogy vajon egy aprócska telek, kiskert, kisebb gazdaság vagy akár egy nagy birtok tulajdonosai. A projekt középpontjában egy interaktív térkép áll, amely élénkzöld színnel jelöli azokat a földterületeket, ahol *nem* használnak kémiai növényvédő szereket (azaz rovarölő, gyomirtó és gombaölő szereket). Azokat a helyi lakosokat, akik hajlandóak elkötelezni magukat a parcellák növényvédőszer nélküli kezelése mellett, felkérjük, hogy csatlakozzanak a programhoz. A nem biogazdaságot működtető gazdák is csatlakozhatnak a rendszerhez földterület-részek (szántóföldek, sövények vagy erdők) bevonásával, feltéve, hogy ezeken nem használnak növényvédő szereket.

A földtulajdonosokat arra biztatják, hogy a projekthez csatlakozva vállalják, hogy elkülönítenek egy bizonyos területet, ahol a vadon élő fajokat megkímélik a növényvédő szerek ártalmaitól, hogy háborítatlanul élvezhessék a napfényt, a védőborítást, a tápanyagokat és a vizet, amennyiben azt másként nem hasznosítják. Egy-egy tulajdonos jelentkezését követően az adott földterületet a Lifelines térképen zöld színnel jelölik.

A projektben részt vevő lakosokat arra ösztönzik, hogy töltsenek időt a helyi gazdaságokban és erdőkön, sajátítsanak el a földdel kapcsolatos készségeket, és kapcsolódjanak a természethez.

A Char-völgyi Természethelyreállítási Hálózat (térkép: Lifeline Project)

Nemzeti jogi keret a közösségi erőfeszítések támogatására

Bár sokan támogatják az elképzelést, a brit Természet-helyreállítási Hálózat létrehozása nem lesz egyszerű feladat. A Zöld Jövőben megfogalmazott átfogó célokat üdvözlük, és helyi szinten átveszik az Egyesült Királyság környezetvédelmi jótékonyági szervezetei, köztük a The Wildlife Trusts¹² és a Wildlife and Countryside Link,¹³ de felszólítanak a jövőképpé jogilag kötelező érvényűvé tételére.

¹² <https://www.wildlifetrusts.org/nature-recovery-network>

¹³ <https://www.wcl.org.uk>

A Wildlife and Countryside Link 52 angol környezetvédelmi és vadvédelmi szervezet koalíciója, amely a kormánnyal együttműködve tanácsot adott egy környezetvédelmi törvényjavaslat elkészítéséhez. 2019-es jelentésükben (*The 25 Year Environment Plan: One year on/A 25 éves környezetvédelmi terv: Egy év elteltével*, 2019),¹⁴ a Wildlife and Countryside Link aggodalmának adott hangot azzal kapcsolatban, hogy a szükséges finanszírozás, illetve a jogi háttér elég hamar rendelkezésre áll-e majd a fajok és élőhelyek védelmének biztosításához.

A koalíció álláspontja szerint a Természet-helyreállítási Hálózat sikeres létrehozásához az Egyesült Királyság kormányának gyorsan kell cselekednie, hogy a helyi fellépés megkezdődhessen, ugyanakkor a hálózat működését világos stratégia alapozza meg. Arra sürgetik a kormányt, hogy a környezetvédelmi törvény (Environment Bill) elfogadásával segítse elő az intézkedések minél hatékonyabb végrehajtását a jövő nemzedékek érdekében.

Gyakorlati tanácsok:

- Az államoknak és kormányoknak fel kell készülniük arra, hogy minisztériumokon, sőt országhatárokon átívelő módon is tegyenek a természet védelmét szolgáló célok elérése érdekében.
- A természetvédelmi stratégiáknak helyi szintről kell felfelé építkezniük, és résztvevők széles körét kell bevonniuk – mindenki bekapcsolódhat.
- Fogadjanak el stratégiát világos térbeli és időbeli célkitűzésekkel!
- Tanuljunk a korábbi projektek hibáiból!

Szakpolitikai ajánlások:

- A természet-helyreállítási célok legyenek jogilag kötelező érvényűek!
- A mérhető célok teljesítésének elmulasztása ne maradjon következmény nélkül!
- A környezeti adatok gyűjtésére, kezelésére és értelmezésére hozzanak létre megfelelő infrastruktúrát!

Helyi lakosok élvezik az erdő áldásait a Char-völgyben (fotó: Kit Vaughan)

---

¹⁴ Wildlife and Countryside Link. *The 25 Year Environment Plan: One year on (A 25 éves környezetvédelmi terv: Egy év elteltével)*, 2019).

Magyar erdő

Balázs Laura a 10 millió Fa Alapítvány önkéntese. Laura az alábbiakban bemutatja a projekt születését, kitér a helyi közösségek kulcsfontosságú szerepére a faültetésben, és felvázolja az Alapítvány terveit az ökológiai szempontból sokszínű erdők létrehozására.

Honnét a 10 millió Fa elnevezés? Nagyon egyszerű az egész. Magyarországon nagyjából 10 millióan élnek, és szeretnék, ha minden honfitársunk ültetne legalább egy fát. Célunk a fák telepítése olyan módon, amely elősegíti a biológiai sokféleség megőrzését és hozzájárul az éghajlat védelméhez. Építjük Magyarország legnagyobb környezettudatos, politikamentes és pártsemleges, nonprofit országos közösségét is, hogy mozgósítsuk a hazánkban élőket az éghajlatváltozás és egyéb környezeti problémák enyhítésére.

Szervezeti felépítés

Alapítványunk létrehozása szokatlanul mondható, amennyiben nem egy előre eltervezett folyamat eredményeként jött létre. A mozgalom, csakúgy, mint a belőle kisarjadt közösség és a bejegyzett alapítvány spontán válaszként született Bojár Iván András művészettörténész, újságíró és szerkesztő 2019 júliusában írt Facebook-bejegyzésére.

Ebben a posztban Bojár arra kérte honfitársait, hogy a klímaváltozás mérséklése érdekében legyenek a segítségére tízmillió fa elültetésében. Napokon belül több ezren csatlakoztak a kezdeményezéshez, amelyet ma már több mint 35 000-en követnek a Facebookon. A 10 millió Fa Alapítvány¹⁵ jelenleg körülbelül 130 helyi csoportra és 25 000 önkéntesre támaszkodhat. A 10 millió Fa működésének kulcsa az önkéntesek közötti rendszeres kommunikáció. Minden helyi csoportnak van Facebook oldala, és helyi szinten kezelik a feladatokat. Van egy képviselőjük is, aki rendszeres kapcsolatban áll a központi szervezőcsapattal.

A központi szervezőcsapatban dolgozó adminisztratív munkatársak mellett meghatározó szerepet játszik az Aszalós Réka, az MTA erdőökológusa; Bozzay Balázs erdőszaktikus; és Zsolnai Balázs kertészmérnök alkotta szakértői testület.

A helyi csoport képviselői rendszeresen megosztanak gyakorlati tippet, például arról, hogy hogyan léphetnek kapcsolatba a helyi önkormányzatokkal és vállalkozásokkal, vagy hogyan gyűjthetnek forrásokat. Az összes fontos dokumentum – logók, képek, táblázatok és névjegyzékek – tárolására egy megosztott online tárhely szolgál, amely valamennyi képviselő tag számára hozzáférhető. Képviselőink mintegy 70%-a nő (többnyire harmincas-negyvenes éveikben), csakúgy, mint Facebook-követőink és a helyi csoporttagok többsége.

A kezdetektől fogva mindenki fizetés nélküli, önkéntes alapon dolgozik az alapítványnál. Profi szervezetként igyekszünk működni, ezért elkerülhetetlennek tűnik, hogy előbb-utóbb fizetett

¹⁵ <https://10milliofa.hu/>

munkatársaink is legyenek. A projekt finanszírozását helyi vállalkozások, nagyvállalatok és magánadományok biztosítják.

Hogyan erősítsük meg közösségeinket?

A közösség az erősségünk. Célunk, hogy különböző lehetőségeket kínáljunk az önkénteseink bekapcsolódására, és fontos ismereteket terjesszünk a környezeti kérdéseket körüljáró oktatás formájában.

A helyi csoportok által megtervezett közösségi faültetési eseményeket a kötődés élményét kínálják. „Ez volt az első alkalom, hogy községünk lakói összejöttek egy helyi kérdés megvitatására” – jelentette ki egy faültetés után a dél-magyarországi Bogád képviselője. A helyi csoportok innovatív ötleteket dolgoztak ki a helyi létesítmények további segítésére: egy budapesti csoport veteményes erdőkert-projektet indított egy hajléktalanszállón; a nagykanizsai csoport kutyamenhelyen, illetve a Családok Átmeneti Otthonában ültetett fákat.

A faültetést örömteli közösségi eseménynek tartjuk, amelyet meg kell ünnepelni. Tavaly bevezettük az „élet napját”, egy héttel Mindenszentek után. Az „élet napján” emberek ezrei gyűltek össze kis csoportokban szerte az országban, hogy fákat ültessenek, piknikezzenek, és egyéb közösségi eseményeket tartsanak. A túlnyomórészt roma lakosságú Szilaspogony község lakói annyi fát ültettek, ahány lakost a falu számlál.

2020-ban ötvenedik alkalommal került sor a minden év április 22-én megtartott Föld Napjára. Hogy ezt a globális eseményt méltóképp megünnepelhessek, egy teljes hétre terveztük kiterjeszteni a faültetést. A SARS-CoV-2 járvány miatt nem tartottunk nagy összejöveteleket, viszont saját televíziós csatornát indítottuk. Tudósokat, zenészeket, újságírókat és más közéleti személyiségeket kértünk fel, hogy folytassanak élénk vitát a bolygó egészségéről és a kívánt jövőnkéről. A Föld hete keretében minden délután élő közvetítést tartottunk. Sokan élvezték az online beszélgetéseket, ezért úgy döntöttünk, hogy folytatjuk a programot. Most minden kedden kertészeti műsort sugározunk, hogy megvitassuk a fák ültetésével kapcsolatos kérdéseket. A következő témákról beszélgettünk: a vízkészletek kezelése; Budapest zöldítése; és a „hajléktalan veteményes” projekt.

A 10 millió Fa közösség önkéntesei (fotó: Balázs Laura)

Együttműködünk más faültető szervezetekkel, hogy megvitassuk, hogyan lobbizhatunk hatékonyabban, és miként osszuk meg az erőforrásokat és az önkéntes munkaerőt. Például, ha egy szervezet földet szerezne, de nem lenne elegendő önkéntese az ültetések elvégzéséhez, más szervezetek segítenék. 2020 tavaszára közös faültetést terveztünk több nemzetközi szervezet magyarországi kirendeltségeivel, köztük a Plant-for-the-Planet elnevezésű német erdőfelújítási kezdeményezés és alapítvány, valamint az amerikai irányítású természetvédelmi szervezet, a Jane Goodall Intézet részvételével, amelyeket azonban a világjárványra tekintettel el kellett halasztani. Szoros kapcsolatokat alakítottunk ki a Magyar Erdészeti Szakszolgálattal és a Magyar Kertészeti Társasággal is.

A megfelelő fajok a megfelelő helyen, a megfelelő időben, a megfelelő utógondozással
Amikor nyilvános helyre tervezzük a faültetést, önkénteseink először is információt gyűjtenek a lehetséges helyszínekről. A gáz- és vízvezetéseket bemutató térképek segítségével ellenőrzik a mögöttes közműrendszert. Ezután felveszik a kapcsolatot a helyi hatóságokkal, hogy engedélyt kapjanak a fák ültetésére, valamint tárgyalásokat folytatnak a helyi főkertésszel vagy építésszel az alkalmas fafajokról és a méretkövetelményekről – számos önkormányzat megköveteli, hogy a fák adott méretűek legyenek.

Ha a faültetésre iskola vagy szociális intézmény területén kerül sor, a helyi csoportok szerzik be az engedélyt az illetékes hatóságtól. Szorosan együttműködnek olyan helyi szakértőkkel is, mint kertészek vagy gyümölcskertészek. A helyi szakértők gyakran ingyenes műhelyfoglalkozásokat kínálnak önkénteseink ültetési technikáinak megtanítására.

Magyar fák

Három szakértőből álló testületünk átfogó, 36 oldalas faültetési útmutatót állított össze, hogy segítse az egyes csoportok önkénteseit. Az útmutató olyan őshonos fajok telepítését segíti elő, mint a korai juhar (*Acer platanoides*), az európai bükk (*Fagus sylvatica*), a virágos avagy más néven mannakóris (*Fraxinus ornus*) vagy a kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*), hogy csak néhányat említsünk. Ugyanilyen fontos, hogy kerüljük az olyan invazív fajok telepítését, mint a vörös kóris (*Fraxinus pennsylvanica*), a mirigyes bálványfa (*Ailanthus altissima*), az illatos császárfa (*Paulownia tomentosa*), a fehér akác (*Robinia pseudoacacia*) vagy a zöld juhar (*Acer negundo*).

Nagy hangsúlyt fektetünk a fák utógondozására. A csemeték csak akkor maradnak meg, ha öt vagy akár tíz évig gondozzák őket – különösen most, amikor évről évre szárazabb a tavasz. Az önkéntes csoportok több éven keresztül gondoskodnak a fiatal fák megfelelő öntözéséről és metszéséről. Az utógondozásban gyakran a helyi önkormányzatok is segítenek.

Pozitív jövőkép

Az elmúlt tíz hónapban 34 960 fát és 3469 cserjét – összesen 38 429 egyedet – ültettünk el magánkertekben, köztutereken, iskolákban és szociális intézetekben.

Azt tervezzük, a közeljövőben az ökológiailag sokszínű erdők létrehozására összpontosítunk, amelyek vonzzák a fajokat és támogatják a biológiai sokféleséget. Országszerte igyekezünk az erre alkalmas földterületeket felkutatni, míg erdei ökológusunk tudományos tervet készít. Lobbizunk emellett újabb szélfogó sávok kialakításáért a mezőgazdasági területek körül, és fontolgatjuk azt is, hogy agrár-erdészeti szakértőket is bevonunk a közös munkába – a tárgyalások jelenleg is folynak. Célunk, hogy olyan közösségi erdőket hozzunk létre, amelyekben sokféle őshonos faj megtalálható.

Nagyszerű és izgalmas év áll mögöttünk, és rengeteg új ötletet és projekt-elképzelést gyűjtöttünk össze a folytatáshoz. Reméljük, hogy gyarapíthatjuk helyi csoportjaink számát,

folytathatjuk oktatási programjainkat, együttműködhetünk hazai és külföldi szervezetekkel, és mindenekelőtt reméljük azt, hogy minél több fát ültethetünk.

Gyakorlati tanácsok:

- Érdemes kihasználni a különböző online platformokat és a közösségi médiát az önkéntesekkel folytatott kapcsolattartáshoz, az információk megosztásához és munkánk bemutatásához.
- Vonjuk be a helyi közösségeket; szervezzünk rendszeres helyi, regionális és országos találkozokat, workshopokat és eseményeket!
- Győződjünk meg arról, hogy a fákat szakszerűen ültetik; gondoskodjunk arról, hogy a megfelelő fajokat a megfelelő helyen, az év megfelelő időpontjában és megfelelő utókezeléssel telepítik.

Szakpolitikai javaslatok:

- Kérjünk támogatást a helyi önkormányzattól/hatóságoktól, hogy a szükséges földterület, szakértelem és vízellátás biztosításával segítsék a faültetéssel foglalkozó szervezeteket.

Ujjas keltike a magyar erdőkben

6. esettanulmány: Hollandia – Kiterjedt tájgazdálkodás egy kistermelői szövetség részéről
A hollandiai Észak-Fríz Erdőgazdasági Egyesület képviselői, Albert van der Ploeg és Wout van Vulpen elmagyarázzák, hogy az egyéni kisgazdák hogyan használhatják ki az egyesületi forma lehetőségeit annak érdekében, hogy nagy területeket lefedő tájképvédelmi szerződéseket kössenek a kormánnyal az „első ajtó – hátsó ajtó” mechanizmus segítségével, miközben jelentős adminisztrációs tehertől kímélik meg magukat, és megőrizhetik kisléptékű gazdaságaik függetlenségét.

A felszín alatti vizek szennyezésével és a savas esőkkel kapcsolatos növekvő aggodalmakra válaszul a kilencvenes évek elején Hága új szabályokat vezetett be a gazdálkodók számára a táj védelme, valamint az ammónia és a nitrogén kibocsátásának csökkentése érdekében. Az új rendelkezések közé tartozott például az az előírás, hogy a trágyát be kell fecskendezni a talajba, ahelyett hogy felszínen terítenék.

Az új szabályozás azonban komoly veszélyt jelentett a parasztgazdaságokra nézve. Az új módszerek nemcsak a költségeket növelték, de ami még ennél is fontosabb, a gazdák attól féltek, hogy a szükséges nehéz munkagépek káros hatással lesznek a talaj állapotára és a talajvíz minőségére. 1992-ben Friesland északi részén négy férfi fogott össze farmjaik és életmódjuk védelmében: Fokke Benedictus, Pieter de Jong, Geale Atsma és Douwe Hoeksma.

Hága felé azt az üzenetet képviselték, hogy igenis meg kívánják védeni a környezetet, de ebben segítségre szorulanak. Úgy vélték, nem büntetést érdemelnek azért, amiért nem tartották be az új szabályokat betű szerint, hanem egy alternatívában hittek. Gazdaként ugyanúgy akartak vigyázni a földre, mint bárki más, de rájöttek, hogy ahhoz, hogy meggyőzzék a kormányt a környezet iránti elkötelezettségükről és hagyományos megközelítésmódjuk értékéről, alaposabban meg kell érteniük a környezeti összefüggéseket. Megkeresték a talajra, a vízre, a természetre, a tájra, a biológiai sokféleségre és az élelmiszerekre szakosodott szereplőket, hogy életképes, kutatásokkal alaposan alátámasztott javaslatot nyújthassanak be Hágának. Amikor más gazdálkodókhoz fordultak, kezdetben szkeptikusan fogadták őket, de a következő négy évben sok gazdát győztek meg, és 1996-ban már a már 60 tagot számláló Észak-Fríz Erdőségi Társulás (Northern Friesian Woodlands Association, NFW) közvetítette az általuk kidolgozott megoldást a kormány felé. Mivel sikerült az egyetemek és a természetvédelmi szervezetek részéről tudományos alátámasztás nyerniük, bizonyítva, hogy a gazdálkodásuk kevésbé káros a környezetre, mint a nagyobb agrárüzemeké, a kormány hajlandó volt megállapodást kötni bizonyos mentességekkel.

Kollektív szerződések

Bár korábban már léteztek mezőgazdasági egyesületek, az NFW különbözött ezektől. Míg korábban minden mezőgazdasági termelő közvetlenül a kormánnyal kötött saját szerződést, az NFW az egész közösség nevében tárgyalt. Az NFW a kormánnyal kötött regionális megállapodását „főbejárat” szerződésnek nevezi, a „hátsó ajtónál” pedig sok-sok kis szerződést köt tagjaival.

A tagok évi 35 eurót fizetnek azért, hogy részesei lehessenek az NFW-nek, és emellett bizonyos vállalatokat tesznek, például arra, hogy a gazdaságon belüli csökkentik a kibocsátásokat, vagy ápolják a gazdaság biológiai sokféleségét. A gazdák számára azért hasznos mindez, mert a legtöbben egyébként kevésbé járatosak az irodai vagy könyvelői jellegű tevékenységekben – viszont vannak olyan emberek az irodában, akik szívesen elvégzik helyettük ezt a munkát. Egyesületként az NFW felelősséget vállal azért, hogy minden tag végrehajtsa a „hátsó ajtó szerződésben” vállaltakat, ugyanakkor együttesen képesek biztosítani a kormánnyal kötött „főbejárati szerződés” betartását. Így alakul ki fokozatosan a kulcsfontosságú tényező: a bizalom.

A társulási, egyesületi modell terjedésével további egyesületek is létrejöttek Hollandiában. Az NFW megalakulása idején Hága 18 000 szerződést kötött a gazdákkal. 2016 óta csupán negyvenet. Minden évben konzultációt tartanak az érdekelt felekkel, a térség partnereivel és a résztvevőkkel, hogy értékeljék a dolgok menetét. Az NFW emellett rendszeresen konzultál a kormánnyal a vonatkozó szakpolitikákról és megközelítésekről, valamint az eredmények áttekintése és a következő évre vonatkozó fejlesztések megvitatása céljából.

Munkában a természettel

A társulás is folyamatosan fejlődik, éppúgy, mint egy gazdaság. Az NFW és a kormány megállapodása kezdetben a tájra összpontosított, de idővel kiterjedt a biológiai sokféleségre és az oktatásra is. Innovatív módon az NFW minden alkalommal, amikor tárgyalásokat folytat a kormánnyal, inkább megoldásokat, mint problémákat vet fel.

Az NFW meghallgatja az érintett szereplőket, akik viszont jártasságot szereznek az agroökológia és a környezeti kérdések területén. Az egyesület egyik mottója: „arról van tudásunk, amit megmérünk”. Ha a növekvő szennyezettségi szinteket a gazdaságok nyakába varrják, miközben a gépjárműforgalom vagy az ipar a valódi felelős, akkor mérésekre lesz szükség annak bizonyítására, hogy az NFW-gazdálkodók módszerei nem a problémát növelik.

A mérések meggyőzik a tagokat és a kormányt is, hogy nem a még intenzívebb termelés a jövő útja. Sokan még ma is az intenzív mezőgazdaságban látják a jövőt. Tudják, hogy táplálékra mindig jut pénz – de ki finanszírozza a természet és a táj helyreállításának költségeit? Ha azonban az NFW demonstrálni tudja, hogy a természettel összhangban folytatott gazdálkodás eredményeként a termény minősége javul, és így magasabb áron értékesíthető, másként fognak gondolkodni. A tejtermelők felismerik, hogy a fák gondozása vonzza a madarakat; a madarak elpusztítják a füvet károsító rovarokat; kevesebb rovarölő szerre lesz szükség; a szarvasmarha kevesebb vegyszert fogyaszt el, aminek eredményeként javul az állatok egészsége.

Az NFW tevékenységének fókuszában a legutóbbi időkben a terepi laboratóriumok állnak. A kutatók és a gazdák a gazdaságban vizsgálják az innovatív gazdálkodási eljárásokat, hogy feltárják, mely módszerek kedveznek a leginkább a természetnek. 2015 óta az Unió közös agrárpolitikája támogatást kínál a természetvédelmi és tájgazdálkodási közösségeknek. Ha az NFW be tudja bizonyítani, hogy bizonyos gazdálkodási módok segítik kormányainkat és

önkormányzatainkat a klímaválság elleni küzdelemben, az egyesület további innovációra igényelhet forrást.

A következő öt évre az NFW összesen 150 projekttel készül. A Wageningen Egyetemmel és az NFW mezőgazdasági termelőivel folytatott agroökológiai együttműködés keretében egyre újabb felfedezéseket tesznek, és így egyre inkább bízhatnak abban, hogy munkájuk hatása a holland, sőt az uniós politika szintjén is érezhető lesz.

Az NFW egy általános iskolás csoportot is kihívott az osztályteremből a mezőkre. Kis faházakat építettek együtt, és megtanították a gyerekeket arra, hogy vigyázzanak a tájra, és óvják a rovarokat és más vadon élő állatokat. Minden gyerek tudja, mi a számítógép, de még soha nem láttak tehenet! Hazaérve megoszthatják a nap élményeit szüleikkel és a család többi tagjával, és ennek során erősödnek a generációk közötti kapcsolatok.

A hagyományos tudás védelmében

Friesland tartományban az NFW jelenleg 800 tagot számlál – gazdákat csakúgy, mint a tevékenységüket támogató lakosokat. A tagok rendszeres tájékoztatást kapnak hírlevelek és terepi találkozók útján. A tagok között nincs különösebb fluktuáció. A gazdák főleg akkor hagyják el az NFW-t, ha nyugdíjba mennek, vagy a gazdaságuk mérete nagyon nagyra nő. A kilépés anyagi költséggel is jár, amely részben a hosszú távú elkötelezettség ösztönzésére szolgál.

Az egyesület célja továbbra is az egészséges gazdálkodás, a közösségen belül, egyensúlyban a környezettel. Emellett az öt alapvető érték: bizalom, átláthatóság, kommunikáció, szívvvel végzett munka és tudás.

Az NFW hosszú ideje dolgozik a bizalom kialakításán a kormánnyal és a saját tagjaival egyaránt. Ebben alulról felfelé építkező modellt követ: a gazdák nem vették jó néven, hogy a kormány előírta volna, hogyan végezzék a dolgukat, ugyanakkor az egyesület erőt és tárgyalási pozíciót adott nekik, és inspirálta is őket, hogy a régió ügyét tegyék személyes ambíciójukká. *Együtt tudnak dolgozni a kutatókkal, akik az ő tapasztalataik alapján, az ő földjükön, az ő őseik által áthagyományozott tudás alapján fogalmazzák meg javaslatukat – és most megmutathatják a kormánynak is, hogy ők maguk miként tudják jobbra tenni a dolgokat.*

Van egy szó fríz nyelven: *Mienskip*. Lazán fordítva „közösséget” jelent, de igazából *közös felhasználást vagy egy cél érdekében kifejtett közös cselekvést* érthetünk alatta – mint amikor együttesen vállalunk felelősséget valamiért, és közösen állunk helyt a sikerért. Ez a megközelítés mindig jól működött az NFW számára, ezért továbbra is ragaszkodnak hozzá.

Gyakorlati tanácsok:

- Kínáljunk megoldásokat az irányító testületnek, és nyerjük el külső szereplők – egyetemi kutatók, nonprofit szervezetek – támogatását.
- Gondoskodjunk arról, hogy a gazdák által fizetendő tagdíj minél alacsonyabb legyen.

- Támogassuk a tagokat az adminisztratív háttér, például a könyvelési tevékenység biztosításával.
- Működünk átláthatóan, és ismeretterjesztő beszélgetések és képzési események révén ösztönözzük a közösség bevonódását, szerepvállalását.

Szakpolitikai ajánlások:

- A közösségi földhasználat területi megközelítésének ezen esetében a kistermelők regionális megállapodást hoztak tető alá a kormánnyal. A projektet hivatalnokok helyett a gazdák tartották és tartják ma is kézben.
- Minden érintett fél számára előnyös, ha a gazdák csoportosan lépnek fel, és a gazdálkodók és az állam kapcsolatát egyetlen közös szerződés határozza meg. A gazdák számára előnyös ez a megoldás, mert így fontos döntéseket csoportosan hozhatnak meg; az államnak pedig kedvező azért, mert a közösségi megközelítés biztosítja, hogy a kötelező érvényű megállapodásokat minden gazdálkodó tiszteletben tartja.
- Ez is példa arra, hogy a gazdálkodók által vezetett, alulról felfelé építkező modell bizalomra épülő kapcsolatot eredményez a gazdák és az állam között.

NFW gazda

Következtetés

A *Földhasználat közösségi megközelítései* című kiadványunk inspiráló történetei bemutatják, hogy az innovatív módszerek miként kínálnak hatékony és működőképes megoldásokat tájaink, gazdaságunk és jövőnk helyreállítására. Az együttműködés az a közös szál, amely az egyes esettanulmányokat összeköti.

A termőföld maga is kapcsolatok bonyolult ökoszisztémája, együttese. Az ökoszisztéma alkotóelemeinek együttműködése biztosít mindenki számára egészséges körülményeket és bőséget.

A projekten belüli valódi együttműködés megteremtése hosszú időbe telhet, és komoly elköteleződést igényel – különösen akkor, ha sok eltérően gondolkodó érdekelt félnek kell együttműködni. A sokszereplős együttműködés bonyolult feladat, de megéri: elhozhatja a sikert, és összefoghat egy közösséget.

A földhasználat új szereplői számára komoly kihívás, hogy hol és miként vágjanak bele a kiválasztott projektbe. De amint az esettanulmányokból is kiderül, tanulhatunk másoktól, ha már rászántuk magunkat, hogy megtegyük az első lépéseket.

A kínai Tao Te King, az Út és erény könyve így fogalmaz: „Ezer-mérföldes utazás egyetlen lépéssel kezdődik”. A legösszetettebb feladat, a leghosszabb út, a legfáradtságosabb munka is egy-egy mozdulattal veszi kezdetét. Ha a kezdeményezésre sor került, a vállalkozás többi része a helyére kerül, és a küldetés megkezdődik.

Kezdhethetjük azzal, hogy találkozót szervezünk a hasonló gondolkodású emberek számára, összehozzuk a gazdákat, hogy inspiráljuk őket, vagy azért, hogy közösen meglátogassunk más gazdaságokat, kezdeményezéseket, projekteket; tarthatunk első faültetési napot, vagy pultot állíthatunk a falusi vásáron. Ha sikerül bevonni és inspirálni az embereket, az ötlet szárba szökkenhet és mindenki képességei és lehetőségei szerint hozzáteheti a magáét.

Az erdélyi falu felismerte, hogy a közlegelők döntő szerepet játszanak a régió önálló gazdálkodásának folytatásában, és bár a nagyvállalatok nagyarányú földvásárlása jelentős nyomást jelent, mégis alkalmazzák a hagyományos legelőgazdálkodási technikákat, és a földek közös használata révén fenntartják a régi hagyományokat a közösség életben tartása érdekében.

Olaszországban az vezetett a biokörzetek létrehozásához, hogy a régió termelői összefogtak, és felléptek a terjeszkedő monokultúrás mogyoróültetvények ellen. Ellenállásuk során annyi lendületet halmoztak fel, hogy az alkalmazkodókészségnek és a megújulás képességének köszönhetően az olasz helyi termelők és gazdálkodók a koronavírus-járvány közepette is lendületesen fejlődnek.

Az Egyesült Királyságban kialakulóban lévő Természet-helyreállítási Hálózatok egy szélesebb európai hálózatba tagozódnak, amely a biológiai sokféleség folyosóinak létrehozása érdekében ösztönzi együttműködésre a gazdákat. Mindez az uniós szinten is valósággá válhat, ha az európai polgárok tömegei követelik; a vonatkozó szakpolitikák elfogadásáig azonban alulról építkező módon dolgoznak rajta. A Char-völgyben egy helyi klímaaktivistának sikerült elérnie, hogy az önkormányzat „klímavészhelyzetet” hirdessen, és elindítsák a Lifelines projektet, amelynek célja a természeti helyreállítási hálózatok létrehozása ott, ahol a helyiek élnek és dolgoznak.

Magyarország polgárait is aggasztja az éghajlatváltozás, és voltak, akik nem riadtak vissza a határozott fellépéstől. 2020 korányarán ünnepelhette első születésnapját a 10 millió Fa országos közösség, amely Magyarország lélekszámának megfelelő számú fa ültetésének célját tűzte ki maga elé. Gazdák, ökológusok és a csemetéket ültető helyi lakosok bevonásával a projekt jó úton halad az ökológiai szempontból sokszínű erdők létrehozása felé.

A hollandiai Észak-Fríz Erdős Egyesületet négy gazdálkodó elhatározása keltette életre, akik azért fogtak össze, hogy megvédjék hagyományos életmódjukat, és a természettel harmóniában gazdálkodjanak. Az egyesület ma 800 tagot számlál, és együttműködik a Wageningen Egyetem agroökológus kutatóival. Ha kis léptékben gazdálkodnak is, tájleptékű agroökológiai változást készítenek elő.

E kezdeményezések mindegyike megtette az első kezdőlépéseket a föld helyreállítása felé.

Eltanulhatjuk tőlük az odafigyelést természet ritmusára és mintázataira, valamint az eltökéltséget a föld közös kezelését lehetővé tévő együttműködéshez szükséges készségek elsajátítására. Ehhez meg kell tanulnunk odafigyelni egymásra, és el kell tudnunk ismerni azt is, ha tévedtünk, másoknak pedig igaza van, vagy épp kompromisszumra van szükség. Ez sok esetben azt is jelenti, hogy újra kell kezdeni, amikor a dolgok rosszra fordulnak. De a közös munka meghozza gyümölcsét. Nem szabad feladni a próbálkozást, és minden nehézségen túlléphetünk!

Kép

„Mit megtehetsz, miről álmoddál, kezd ma el...

A merészségben génusz rejlik, varázslat és erő!” – Goethének tulajdonított sorok